

*Заслужена А. А.,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри іноземної філології
Національного авіаційного університету*

ХАРАКТЕРИСТИКА КОЛОРАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ «ЧОРНИЙ» У РОМАНІ Г. Д. РОБЕРТСА «ШАНТАРАМ»

Анотація. У статті схарактеризовано колоративну лексику зі значенням «чорний» у романі Г.Д. Робертса «Шантарам» на матеріалі англomовного тексту. Проаналізовано її структурні та функційні особливості. Встановлено, що колоративи виконують описову та символічну функцію.

Ключові слова: колоративна лексика, чорний колір, структурні особливості, функційні особливості, символічне значення.

Постановка проблеми. Колір – художній прийом, що розкриває душевний стан автора та допомагає проникнути в його філософсько-світоглядну концепцію [1]. Кольороназви, кольоролексми та колірні прикметники ставновлять колоративну лексику, що привертала увагу науковців й залишається актуальною в різних аспектах її вивчення. Про це свідчать численні праці, а саме, О. Дзівак [2], С. Кезіної [3], О. Огуя [4], Т. Козак [5], в яких колір вивчався у межах діяхронічного підходу; О. Дівіної [6] – у синтагматичному аспекті; Я. Вишницької [7] – як об’єкт лінгвістичних досліджень; І. Небеленчук [8] – засіб асоціативно-образного бачення твору; Т. Семашко [9] розглядає колір як один із універсальних кодів творення світу; Н. Слухай [10], М. Горovenko [11], І. Свідер [12] – функціонування колоративів та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З недавнього часу творчість Г.Д. Робертса стала об’єктом наукового вивчення. За аналізом наукової літератури виявлено, що дослідженнями лексики [13], епітетів [14], художніх особливостей функціонування індійських реалій [15] роману Г.Д. Робертса «Шантарам» займалися різні вчені. Однак колоративна лексика цього роману не була предметом спеціального дослідження, що й спричинило науковий інтерес автора цієї статті до вивчення колоративної лексики «чорний» та виконуваних нею функцій.

Мета статті. Особистість Г.Д. Робертса, його світобачення та власний досвід, який відтворює культуру та реалії індійського життя, проявляються у кольоровій палітрі роману «Шантарам» та створюють образну картину світу. У цьому романі нами виявлено такі часто використовувані колірні компоненти: чорний, білий, золотий, блакитний, червоний, зелений, сірий, коричневий, жовтий, срібний, рожевий, оранжевий, фіолетовий та оливковий. Ми встановили, що колоративна лексика зі значенням «чорний» виступає як найчастотніша у використанні автором роману. Тому нашою метою є схарактеризувати колоративну лексику зі значенням «чорний» та розглянути її основну функцію в межах художнього тексту роману.

Виклад основного матеріалу. У процесі роботи нами виявлено у романі «Шантарам» 323 випадки вживання колоративної лексики чорного кольору (black) та слів, що мають безпосереднє відношення до цього кольору: “blackness” – чорнота;

“blackened” – почорнілий. Почнемо з розгляду структурних особливостей кольоронімів у романі «Шантарам», а саме – з поділу їх на такі групи:

1) прикметник + іменник (black marketeers; black money; black business; black coffee);

2) складні прикметники (black-brown, black-and-yellow, black-and-white, black-green, black and brown);

3) іменник + дієслово + прикметник (hair that was night-sky black; his eyes were dark brown; my hair was blond, and his was ink black);

4) іменник (the lambent blackness of his eyes; their blackness streaked with rage; but beyond him was only blackness; I peered into the blackness; in the blackness; were in blackness again);

5) дієприкметник + іменник (blackened stumps; blackened shirt; blackened stairs; blackened knife; blackened with soot);

6) порівняльні звороти (her long hair, black as forest river stones; and the eyes of those children were like the black gleam at the bottom of a sweetwater well; and her eyes gleamed like black pearls; theatrically peaked eyebrows like the wings of a black bat spiked above his eyes; as handsome as Omar Sharif on his thirtieth birthday, as lethal as a big cat prowling, a black panther);

7) метафори (black money; the black market; the black satin psalm of her hair; her black hair was night’s waterfall; the black pelt of her hair; her eyes, when she turned in profile to look at us, were black fire; the rats came in hundreds and then thousands: black waves of running, squealing beasts);

8) метонімії (black people; a black king).

Метафора «чорний ринок» та пов’язані з нею лексеми (чорні гроші, чорний бізнес, чорна економіка, чорні американські долари, чорний ринок медикаментів тощо) виступають у значенні «незаконний, кримінальний», однак не несуть негативного значення.

Варто зауважити, що Г.Д. Робертс надає перевагу лексемам на позначення чорного кольору у романі «Шантарам» для надання характеристики або опису явищам, людям, предметам, почуттям тощо, які ми пропонуємо розташувати за такими групами:

– чорний ринок торгівлі (black-market business; black marketeers; black business; the medicine black market; a black market for medicine; the black-market money trade; black-market currency operatio; blackmarket trade goods; the black-market guys; black-market guys; the black-market currency trade; Khader’s black-market operations in Bombay; the black-market currency in the prison; the black economy; the black-market currency dealers; black American dollars; the black-market rate; the blackmarket currency-collection centre; a centre for the black-market trade in currencies; black-market peoples; black-market profiteers; the black-market tickets at all the cinemas);

– зовнішність людей (his thick, curly black hair; his black curly hair; her black hair, gleaming with coconut oil; his thick, black hair was unusually long; her hair is very soft, and a good, black Indian colour; hair that was night-sky black; length hair – very dark hair the same black-brown as her eyebrows and long lashes; her black hair glistened with raindrops; her black hair gleamed sleek and wet under the soaring sun; black eyes, scudded with fear and imbecile hope; he drew his thick black eyebrows down over a thick black scowl; I stared into the lambent blackness of his eyes; black eyebrows; his eyes were dark brown, almost black; his cheeks were hollow, and there were black troughs beneath his eyes; the pupils so large that the whole iris was black; black brows);

– тварини (a gigantic black water buffalo; black, bow-horned beast; the black dog; a black shark; black Goan pigs; a herd of the black swine);

– елементи одягу та взуття (black low-heeled shoes; his clothes were still black; in a small, tight, black, halter-neck dress; the black cowboy boots; black trousers; black Spanish flamenco hat; black jockey shorts; the black-banded hats; the cloth was streaked with black; the black flamenco pants; he wore a black singlet under the shirt, and the black hat; the weathered black chauffeur's cap; red-and-black patent leather high-heeled platform shoes; wide black leather belts; a black leather vest; heavy, black jeans and ornate black cowboy boots; black-framed sunglasses; a black shirt; black cowboy rig; a black T-shirt and black trousers; a black mask; black serge vest; a jester's cap, in black and white; black leather sandals; a three-quarter-length black coat, a black-and-white brocade vest, black gaucho pants with silver piping; a black silk jacket; black clothes; black knitted masks; a black tie);

– природні явища (black dunes; a black stone, the black net of night; the black sky; the black dome of the sky; the grey-black ocean of the lightning-fractured sky; night's black heaven; the black night sky; the black and heaving sea; black river stones; the black tumble of cloud; black and brown smoke; black ... cave; black holes; black whirlpool; a blue-black night rose; black-green bile; the black lake; black bean sauce; black abyss; the black echoes; a blue-black shadow; black ravine; black boulders);

– плід діяльності людей (a blackhanded carving knife; tiny grey-black fragments of metal; the black-and-white photograph; the black lumps of furniture; the blackened stairs; the black strip; the black vines of relay cables; black womb of the truck; the black, traitorous loops; the city's darkest black holes; the long black well; a framed black; the door black; liquid black italic; black and gritty furnaces; ubiquitous black-and-yellow Fiat taxis; the black journal; black suleimani chai; black tea);

– відчуття, спогади та мрії (a sudden black, bloodtasting pain; black heart; black fears; the forest of her black fear; a black cave of memory; the taste of the blackened knife; a black hole of shocked grieving; black cowboy dream).

Відомо, що з найдавніших часів колір несе символічне забарвлення, яке відтворюється в національних і релігійних особливостях народу. У зв'язку з тим, що «лінгвістичне осмислення мовної картини кольору базується на виявленні їх словесного багатства і розкритті їхньої внутрішньої форми, пізнанні різних семантичних перетворень та символізації, властивої для певного етносу» [12], вважаємо за доцільне звернутися й до символіки кольорів у індійській культурі.

Панівною релігією в Індії є індуїзм, який визнають 80% населення країни. В індуїзмі богиня Калі – богиня часу і змін, – зображується з чорною або темно-синьою шкірою. А її ім'я оз-

начає «чорна» [16, с. 275]. Другою поширеною релігією в Індії є іслам, яка налічує приблизно 13% послідовників. Як зазначає Т. Сайгушкіна [17], основне символічне значення чорного кольору в ісламі – смерть, вища таємниця світобудови.

Варто зазначити, що у романі «Шантарам» колоратив «чорний» відповідає символічному значенню смерті. Наведемо відповідні приклади.

(1) The blackened, ash-covered remains of the medical kit were grouped on a piece of canvas in front of my knees [18]. На війні у горах чужої країни єдина польова аптечка була знищена, від неї залишилися лише *почорнілі, вкриті попелом залишки*.

(2) There were tiny grey-black fragments of metal and what seemed to be melted plastic in his back, his neck, and the back of his head [18]. Махмуд Мелбаф був поранений: у його спині, шиї й потилиці застрягли крихітні *сіро-чорні осколки металу*. Його вдалося спасти від смерті.

(3) Frostbite had split my hands open at all the knuckle joints, and the bruiseblack wounds were hideous, but all the fingers and all the fingertips were there [18]. Головний герой – автор роману «Шантарам» – був тяжко поранений. Навіть лікарі хотіли ампутувати йому пальці на руках. Завдяки Назіру, який наставив автомат Калашникова на лікарів й змусив їх тільки обробити рани Ліну, пальці були збережені. Вигляд у цих *синьо-чорних ран* був огидний.

(4) The fire had incinerated some parts of the house, leaving holes and blackened stumps, while sparing other parts of the house altogether [18]. Лін йшов до палацу мадам Жу з наміром помститись цій жінці за те, що вона здала його індійській поліції, в результаті чого він і потрапив до в'язниці на Артур-роуд. Однак, на момент його приходу у палац, будівля була сильно пошкоджена вогнем (*вогонь залишив отвори й почорнілі залишки*), а сама мадам Жу морально знищена.

(5) The thick coils of the black, pompadour wig hung slightly askew, revealing the short, sparse grey hair beneath [18]. Голову переможеної й зламаної мадам Жу прикрашала *перука з товстими чорними локонами*. А її душевний стан наблизився до кінцевого занепаду.

(6) She was floating on the black lake, and soon the dark water would drag her under [18]. Вона пливла у темних глибинах, які незабаром мали поглинути її. Її розум заляк, і не снувало уже хитромудрих жорстоких задумів, у ній панувала порожнеча [19, с. 685]. Вона пливла на чорному озері.

(7) I felt myself wading into that black water where beaten boxers stagger and fall [18]. Я відчув, що поринаю в темну воду, де тонуть нокаутовані боксери. Це був кінець [19, с. 776]. Коли здоровий чоловік з банди іранців, які полювали на Абдулу, бив кулаками Ліна по корпусу, йому здавалось, що від тих ударів із нього виходить не лише все повітря, але й життя, і він поринає у *чорну воду*.

(8) My mind was like the screaming jets that had screeched over us in the dark ravine: all noise and black fears [18]. У моїй свідомості, наче в темній ущелині, в яку з ревом летить водоспад, стояв безугавний шум і панував страх [19, с. 618]. Коли Лін дізнався, що його кохана Карла працює на мафію, і був збентежений цією новиною, він відчував *чорні страхи*. Та новина, що Карла завербувала його для Хадера, якого він любив як рідного батька, викликала у Ліна люту ненависть до нього і розлучила їх назавжди, аж до загибелі Хадера.

(9) The taste of it was bitter, always, all day and night, every waking minute, as bitter as the taste of the blackened knife he'd clamped between his teeth, as a Fattah guerrilla, when he'd crawled

across broken ground toward his first kill [18]. Пам'ять Халеда Ансарі була переповнена картинами насильства. Він постійно відчував гіркий смак ненависті, яка, як *воронований (чорний) ніж*, якого він стискав у зубах, коли повз, щоб уперше вбити.

Отже, у наведених прикладах із тексту роману «Шантарам» чорний колір символізує фізичну смерть речей – медикаментів, які могли б урятувати життя поранених людей; остаточно руйнування будівлі – публічного дому та загибель цього бізнесу в особі її організатора – мадам Жу; кінець дружби; смак людської смерті. А чорний у поєднанні з іншими кольорами (*grey-black fragments of metal* та *bruiseblack wounds*) не символізує смерть, а вказує на можливість продовження життя.

Колоратив «чорний» у романі також відповідає й символічному значенню цього кольору незбагненності Всесвіту. А саме:

(1) I looked up often at the sky, so heavy with stars that the black net of night was bulging, overflowing with its glittering haul [18]. Лін із Карлою вийшли з ресторану «Леопольд» та попрямували набережною у місті Бомбей. Наближалася північ, і небо було настільки тяжким від зірок, що *чорна сітка ночі* випиналася, переповнена її блискучим уловом.

(2) There was no moon, and the stars punctured the black dome of the sky with a dazzling intensity [18]. Під час холери у нетрищах, де жив Лін, Карла допомагала йому боротися із хворобою, заходячи в кожну хатину, щоб забезпечити хворих сольовим розчином. Вони поверталися до оселі Ліна вночі. Зірки проколювали *чорний купол неба* засліплюючою інтенсивністю.

Очевидно, що наведені приклади з прикметником «чорний» відносяться до опису нічного неба як творіння Всесвіту.

Висновки. Зі здійсненого аналізу констатуємо, що Г.Д. Робертс у романі «Шантарам» обрав головним кольором чорний. Автор роману відтворює образну картину світу, а саме чорний ринок торгівлі, зовнішність людей, тварин, елементи одягу та взуття, природні явища, плід діяльності людей, відчуття, спогади та мрії різноманітними за своєю структурою кольоронімами.

Колоративи у цьому романі виконують описову та символічну функцію. Автор використовує чорний як основний колір для того, щоб розкрити та показати неминучу трансформацію всіх процесів, що відбуваються навколо, і людину, яка знаходиться в них, прагнучи вдосконалення та наближення до божественної сутності – «крайньої ускладненості» [19, с. 394].

Література:

1. Демірджаява Л.М. Цветовое пространство в поэзии Эшрефа Шемьи-Заде / Л.М. Демірджаява // Культура народов Причерноморья. – 2012. – № 252. – С. 190–194 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/91625/50Demirdzhaeva.pdf?sequence=1>.
2. Дзівак О.М. З історії назв кольорів / О.М. Дзівак // Українська мова і література в школі. – 1973. – № 9. – С. 81–84.
3. Кезина С.В. Семантическое поле цветообозначений в русском языке (диахронический аспект): [монография] / С.В. Кезина. – Пенза: ПГПУ им. В.Г. Белинского, 2008. – 304 с.
4. Огуй О.Д. Світло- та кольорообачення: парадигма поглядів від античності до Середньовіччя / О.Д. Огуй // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15. – Т. 2. – С. 21–27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_2_5.
5. Козак Т.Б. Лексико-семантична група слів, які позначають колір у німецькій мові : автореф. дис. ... ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04. «Германські мови» / Т.Б. Козак. – Одеса, 2002. – 18 с.
6. Дивина Е.А. Синтагматика семантического поля цвета в русском языке : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Е.А. Дивина. – Краснодар, 1996. – 19 с.

7. Вишницька Я. Колір та кольороніми як об'єкт лінгвістичних досліджень / Я. Вишницька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/InternetKonf_2016_267.pdf.
8. Небеленчук І.А. Цвет как средство ассоциативно-образного видения произведения / И.А. Небеленчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer40/86.pdf>.
9. Семашко Т.Ф. Колоративи у наївній картині кольору українського етносу / Т.Ф. Семашко // Мова і культура. – 2012. – Вип. 15. – Т. 8. – С. 54–60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_8_10.
10. Слухай Н.В. Вербалізація сенсорних прототипів у поетичній творчості Тараса Шевченка: колір і звук / Н.В. Слухай // Шевченкознавчі студії. Зб. наук. пр. – К. : КНУ, 2011. – Вип. 14. – С. 87–96.
11. Горovenko M.A. Функционирование колоративной лексики в романе Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби» / М.А. Горovenko // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. – 2013. – Вип. 4(1). – С. 36–41 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzl_2013_4%281%29_8.
12. Свідер І.А. Колоративна лексика в романі Вальтера Скотта «Айвенго» / І.А. Свідер // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – 2014. – Вип. 36. – С. 20–233 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnu_fil_2014_36_54.
13. Горайко Я.В. Лексика як спосіб відображення авторського ідіолекту в романі Г.Д. Робертса «Шантарам» / Я.В. Горайко // Пріоритети сучасної філології: теорія і практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 лютого 2017 р., м. Ужгород). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 62–65.
14. Фахретдинова Г.М., Фоминых А.Д. Особенности употребления и перевода эпитетов на примере романа Грегори Робертса «Шантарам» / Г.М. Фахретдинова, А.Д. Фоминых // Проблемы филологии, культурологии и искусствovedения в свете современных исследований: материалы 18-й международной науч.-практ. конф. (19 июня, 2017 г., г. Махачкала). – Махачкала: «Апробация», 2017. – С. 68–69.
15. Медведева Н.В. Сохранение жанрово-стилистического своеобразия романа Г.Д. Робертса «Шантарам» в переводе с английского на русский язык / Н.В. Медведева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dspace.tltsu.ru/jspui/bitstream/123456789/582/1/Медведева%20Н.В._ЛИНБ_1202.pdf.
16. Zuffi S. Color in Art / S. Zuffi. – ABRAMS, 2012. – 304 p.
17. Сайгушкина Т.П. Символика цвета в восточно-христианской и исламской культурах: общее и особенное / Т.П. Сайгушкина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/55223/43-Saigushkina.pdf?sequence=1>.
18. G.D. Roberts. Shantaram [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.totalgadha.com/file.php/1/moddata/forum/18/46686/318-shantaram.pdf.
19. Робертс Г.Д. Шантарам : роман / Г. . Робертс ; Пер. з англ. – К. : Видавнична група КМ-БУКС, 2016. – 800 с.

Заслуженная А. А. Характеристика колоративной лексики со значением «черный» в романе Г. Д. Робертса «Шантарам»

Аннотация. В статье охарактеризована колоративная лексика со значением «черный» в романе Г.Д. Робертса «Шантарам» на материале англоязычного текста. Проанализированы ее структурные и функциональные особенности. Установлено, что колоративы выполняют описательную и символическую функцию.

Ключевые слова: колоративная лексика, черный цвет, структурные особенности, функциональные особенности, символическое значение.

Zasluzhena A. Characteristics of colorative vocabulary with the meaning “black” in the novel “Shantaram” by G. D. Roberts

Summary. In the article coloratives the color black have been characterized on the material of the English text “Shantaram” by

G.D. Roberts. Structural features and functional features of these coloratives have been analyzed. It has been established that coloratives perform a descriptive and symbolic functions.

Key words: coloratives, color black, structural features, functional features, symbolic meaning.